

Podstata a stín - védská metoda poznání

Suhotra Svámí

Veda znamená poznání – jisté poznání. Tato kniha vyzývá čtenáře, aby ve světle védského poznání přehodnotil věčné životní otázky: skutečně existuje svět v dosahu naší mysli a smyslů? Existuje něco za tímto světem? Co je pravda a co je iluze? Jaký smysl má smysl?

Jasným a pronikavým jazykem vede Suhotra Svámí čtenáře na hlubokomyslné a často humorné cestě po védském setu, mostu, který vede od pochybnosti k jistotě, z temnoty do světla, od stínu k podstatě. Pohled z mostu zahrnuje starou Indii a Řecko, moderní vědu, paradoxy filozofie a konečně též odpověď na otázku "proč?"

Obsáhlý slovník pojímá více než 300 sanskrtských, řeckých, latinských a českých filozofických pojmů. Kniha Podstata a stín – Védská metoda poznání, bude poučná jak pro učence, tak i pro běžného čtenáře.

Úvod

Pochybnost a jistota ve védské filozofii

"Jak si můžu být jistý tím, že mi říkáš pravdu?" Takto se táže a je též dotazována každá myslící osoba. Védská filozofie dospívá k jistotě pomocí pramány.

Sanskrtské slovo pramána označuje validní zdroje poznání. V Brahma-Madhva-Gaúdíya Sampradáji, škole védského poznání, kterou reprezentuje ISKCON, uvažujeme o třech pramánách. Jsou to pratyakša (přímé vnímání), anumána (logický argument), a šabda (autoritativní prohlášení). Z těchto tří je šabda imperativní, pratyakša a anumána jsou podpůrné. Když je tedy oddaný Krišny dotázán na jistotu své víry, obvykle odpoví citováním autority – gurua (duchovního mistra), šáster (védských spisů) a sádhua (ostatních oddaných uznávaných na základě jejich realizace učení gurua a šástry).

V moderních myšlenkových školách není citování autority k potvrzení našeho výroku pokládáno za příliš smysluplné. Pro označení tohoto druhu důkazu existuje latinská fráze ipse dixit ("on sám to řekl"), kterou používali žáci starého řeckého mudrce, kdykoliv je oponent vyzval k důkazu správnosti jeho doktríny. Problém, jaký mají moderní myslitelé s důkazem ipse dixit je, že jeho důkaz leží pouze ve slovech. A slova samotná nic nedokazují.

Lucie v Narnii

Moderní těžkosti s důkazem ipse dixit ilustruje příběh Kronika Narnie (The Chronicles of Narnia) od C. S. Lewise. Lucie je nejmladší ze čtveřice dětí, které navštíví velký excentrický dům starého profesora. Zde se jí stane podivná příhoda. Zadní stěnou šatní skříňe projde do jiné země, která se jmenuje Narnie. Když se vrátí a vypráví svoji zkušenost bratrům a sestře, sourozenci usoudí, že její smysly musely být nějak záhadně poblouzeny. Nakonec sdělí děti

událost samotnému profesorovi. Ten dojde k závěru, že jelikož Lucie není ani lhářka ani šílená, musí mluvit pravdu. Ale Luciin bratr Petr tomu stále nemůže uvěřit. Tvrdí, že ostatní děti nenašli ve skříni nic, co by se popisu Lucie podobalo. Profesor se ho zeptá: "Co to s tím má co společného?" Petr odpoví: "Víte, pane, pokud jsou věci skutečné, existují vždy. " "Opravdu?" "Skutečně si myslíte," ptá se Petr, "že mohou všude kolem nás existovat jiné světy?" Profesor odvětí: "Nic není pravděpodobnější." 1

Neřekli byste snad, že Petr má právo myslet si o své sestře, že je hyperimaginativní dívkou? Co se "authority", drahého profesora, týče, zřejmě by mu bylo připsáno zdětinštění.

Na první pohled je Luciina fantastická Narnie podobná vědeckému popisu jiných světů. Vědy byly vysloveny mudrcem Brahmou po jeho vizi transcendentálního království, které se nazývá Vaikuntha, království Boha. Pro osobu s moderním vzděláním nepřipadá v úvahu, že by z důvodu autority Brahmy coby velkého mudrce přijal existenci Vaikunthy za zcela jistou skutečnost. Ani tak existence Narnie není jistá z důvodu autority profesora. Moderní náhled shrnuje další latinská fráze: de omnibus est dubitandum, "pochybovat je všechno". Tuto myšlenku razil René Descartes (1596-1650), často považovaný za otce moderní filozofie.

Během vojenské služby mimo rodnou Francii měl znamenitě vzdělaný matematik a filozof Descartes pochybnosti o tom, zda vůbec něco zná. Pochyboval o věcech vnímaných svými smysly, o autoritě ipse dixit svého vzdělání v řecké klasice. Z těchto pochyb povstala jistota o jeho vlastní existenci, kterou vyjádřil ve slavném maximu cogito ergo sum, "Myslím, tedy jsem." Oxfordský filozof A. J. Ayer (1910-1989) to objasňuje:

O výroku, že myslím, nemohu pochybovat v tom smyslu, že moje pochybování má za následek jeho pravdu: a ve stejném smyslu nemohu pochybovat o své existenci.²

Moderní způsob myšlení

Descartova přímá a nepochybná data tvořilo samotné pochybování. Pochyboval o svém způsobu pochopení vnějšího světa, na každém kroku se ptal jak svých smyslů, tak učení autorit z minulosti. Jeho metoda připadá dnes naprosto rozumná, ovšem v té době to byl nejradikálnější útok na středověkou intelektuální tradici. Descartova metoda systematického pochybování představuje počátky moderního názoru na poznání jako na něco, co lze "vymyslet" spíše než přijmout.

Co by Descartes dělal s Luciiným příběhem o Narnii? Jak sám napsal:

V našem hledání přímé cesty k pravdě bychom se neměli zabývat žádným objektem, o kterém nemůžeme získat jistotu stejnou jako jistotu demonstrací v aritmetice a geometrii.³

Jinými slovy, skutečnost dané věci musí být potvrzena systémem logického důkazu (anumána), stejně jako např. v geometrii. Nestačí, aby Lucie Narnii viděla (pratyakša), nebo jí bylo to, co viděla, autoritativně potvrzeno (šabda). Pokud to však potvrdí anumána, pak Narnie existuje, i kdyby ji Petr neviděl, či se o ní neučil ve škole. Nepotvrdí-li to anumána, Narnie neexistuje, nehledě na to, co Lucie viděla nebo co říká profesor.

Jak ukazuje fyzik Paul Davies, Descartova metoda analytické geometrie je historickým předchůdcem dnešní teoretické fyziky, která také upřednostňuje anamnu vzhledem k šabdě a pratyakše.⁴ Dnešní fyzikové se podobně jako Descartes spoléhají v rozhodnutí o skutečnosti či neskutečnosti na systém matematické logiky. A stejně jako Descartes prohlašují, že matematický důkaz je důležitější než přímé vnímání. Staré přísloví "vidět znamená věřit" je tedy chybné. Nemůžeme vidět kvarky, černé díry nebo časoprostorové červy, ale výpočty nám říkají, že zcela jistě existují. Proto jsou jisté.

Kvantová Narnie

Jak mnozí z nás vědí z populárních vědeckých časopisů a knížek, předpokládá kvantová teorie existenci "alternativních světů", které ovlivňují náš.⁵ Předpokládejme, že Lucie upustí od tvrzení, že Narnii přímo viděla a místo toho sourozencům řekne: "Fyzikové říkají, že struktura všeho se zakládá na matematických zákonech. Také říkají, že v matematických dimenzích existuje neomezené množství dalších vesmírů. Uvědomíme-li si, že existují neomezené možnosti, je zcela jisté, že v jednom z těchto paralelních vesmírů existuje místo zvané Narnie." Profesor s ní souhl asi. Petr však stále namítá: "Skutečně myslíte, pane profesore, že je možné, aby tady všude existovaly jiné světy?" "Nic není pravděpodobnější.", odvětl profesor.

Takto se do hovoru vmísí Lucie: "Nyní bys měl, Petře, pana profesora pozorně poslouchat. To není pohádka. To je věda. Správně jsi učinil, když jsi pochyboval o původní verzi mého příběhu o Narnii, ale přidáme do toho trochu fyziky a – čáry, máry, fuk! Je to již o něco normálnější. Tolik jsme slyšeli o zvláštním kvantovém světě poloviny 90. let 20. století, že ve srovnání s tím není Narnie nic světoborného.

Mnoho vzdělaných lidí by už teď s Lucií souhlasilo, ale Petr stále o důvěryhodnosti kvantizovaného příběhu o Narnii pochybuje. Má k tomu tyto důvody: "I kdybych řekl, že ti nyní věřím, já sám Narnii nevidím. Kvantová fyzika říká, že alternativní světy jsou od sebe úplně odděleny a jejich vzájemná komunikace je nemožná. Individuální osoba nemůže opustit jeden svět a navštívit druhý, a ani nemůžeme pochopit, jak život v oněch jiných světech vypadá.⁶ Nejen, že mi nemůžeš Narnii ukázat, ale ani mi nemůžeš dát nějaký rozumný důvod, abych mohl existenci Narnie věřit, neboť si to nebudu schopen matematicky ověřit. Připusťte tedy, pane profesore, že mě ve skutečnosti žádáte, abych přijal stejný důkaz ipse dixit jako dříve."

Profesor trpělivě odvětl: "Klid, Petře. V původním příběhu o Narnii bylo jediným důkazem Lucie její přímé vnímání. Tomu nemůžeme věřit, neboť koneckonců je jenom člověk. Ale rozum je mnohem vyvinutější než přímé vnímání. Proto je kvantové vysvětlení nadřazenější. Jelikož tvoje vnímání je také nedůvěryhodné, nejsi schopen ho použít k zpochybnění logiky a rozumu. I když nerozumíš kvantové logické metodě, má svoji vlastní autoritu, která se od důkazu ipse dixit liší."

"Tvrdíte tedy, že kvantová Narnie má jistou autoritu pravdy?"

"Petře, již jsem říkal, že není nic pravděpodobnějšího. Nemohu zaručit, že to pravda je, jde však o to, že vědecká logika má svoji vlastní autoritu, která stojí za to, abys jí pozorně naslouchal a snažil se jí pochopit."

"Nepochybuji o tom, že vědecká logika je mnohem rozvinutější než prohlášení děvčete, ale připadá mi, že nevíte, o co tady jde. Jestliže budeme vědeckým teoriím pouze věřit, aniž bychom je ověřovali, udělujeme vědcům certifikát autority nad našimi životy, ne pouze autoritu teoretickou. Teoretická autorita znamená naslouchat za účelem argumentace – to, co mi říkáte, mohu či nemusím přijmout. Ale autoritativní dobrozdání znamená, že mluvíte o faktech, které musím, pokud chci poznání, brát jako žák vážně. Připouštíte, že nemůžete zaručit pravdivost příběhu o Narnii a přesto očekáváte, že vás budu uznávat jako autoritu. Ale jak si můžu být jist tím, že to, co mi říkáte, je pravda?"

Zcela evidentní autorita

Shrnutí: Petr a profesor mají rozdílné názory na věc autority logiky. Profesor tvrdí, že jestliže je výrok podpořen vědeckou logikou (což sám připouští, že nemusí být pravda), má autoritu a měl by být přijat jako důkaz. Petr naopak zastává názor, že samotná logika nemá autoritu pravdy jistou. Obviňuje profesora a moderní vědu, že nutí i všechny ostatní školáky, aby věřili teoriím o neviditelných věcech, jako je Narnie, jako by byly zcela pravdivé. To není než další druh autority důkazu ipse dixit, který Descartes zavrhl.

Petrova námitka na autoritu logiky je významná. Notorickým problémem moderních systémů logické úvahy je, že jejich nároky na autoritu jsou mimo dosah logiky. Co je například logickým odůvodněním profesora argumentu, že logika je lepší metodou jistoty? Profesor připouští, že logika nezaručuje pravdu. Místo toho mluví v pojmech pravděpodobnosti. Ale jestliže pravda nemůže být logikou zaručena, jak potom můžeme dokázat, že něco je alespoň s nějakou pravděpodobností pravdivé? Profesora argument logického ověření poznání není proto vůbec rozumný.⁷

Je-li jeho argument o autoritě logiky mimo veškerou logiku, pak ve skutečnosti není otevřený jakékoliv diskuzi. Spíše káže jako z kazatelny: "Logika má autoritu, neboť to říkám." Proč bychom měli věřit tomu, co nám říká? To je podstatou Petrovy výzvy. Stejně tak jistota argumentu založeného na autoritě smyslového vnímání (pratyakša) nemůže být dokázána pomocí samotného smyslového vnímání. Naše smysly jsou omezené. Nemohou ukázat, že za hranicemi jejich vnímání neexistuje realita. Jakou autoritu má moje tvrzení, že cokoliv vnímám je úplná pravda a nic než pravda? Mé hrubé ego?

Jako Petr, i védská pramána rozlišuje mezi logikou a autoritou. Slovo šabda znamená "zvuk", ale šabda jakožto autoritativní védské písmo je šabda-brahma, duchovní zvuk. Je samostatnou kategorií, která se liší od anumány (logiky) a pratyakši (přímého vnímání). Duchovní zvuk, na rozdíl od zvuku běžného, je svatah-pramána. To znamená, že jeho autorita je zcela evidentní – neodvozuje svoji autoritu od jiné pramány. Šrímad-Bhágavatam 6.3.19 ukazuje podstatný rozdíl mezi výrokem, který přenáší zcela evidentní autoritu a výrokem jiným:

dharmam tu sákšád bhagavat-pranítam

na vai vidur rišayo nápi deváh
na siddha-mukhyá asurá manušyáh
kuto nu vidyádharma-cáranádayah

Autorizované zásady náboženství (dharmy) ustanovuje přímo Nejvyšší Osobnost Božství. Nemohou je zjistit ani velcí mudrci na vyšších planetách, a ani tak polobozí nebo vůdčí osobnosti Siddhaloky, nemluvě o asurech, obyčejných lidských bytostech, Vidyádharech a Cáranech.

Co říká Krišna, Nejvyšší Osobnost Božství, má plnou autoritu pravdy. Krišna Samotný je Nejvyšší Pravda, param brahman. Bhagavad-gítá 10.12-13 ovšem tvrdí, že velcí mudrci jako Nárada, Asita, Dévala a Vyása tuto pravdu "potvrzují". To však neznamená, že pravda, kterou Krišna vypovídá, záleží na potvrzení jiných. Mudrci spíše potvrzují, že znají pravdu opakováním Krišnových slov. Proto jsou ve Vedách rovněž přijímáni jako autority, jejichž slova jsou vždy pravdivá, neboť jejich autorita je odvozena od Krišny. Mimo to nemají mudrci, polobozí, andělé, lidské bytosti ani démoni zcela evidentní autoritu.

Podobně nemají zcela evidentní autoritu ani smyslové vnímání a logika; závisí na šabdě. Vnímám kupříkladu, že lidé umírají. Logika mne vede k dotazu, zda zemře každá lidská bytost včetně mě. Moje smysly a mysl to však s jistotou zodpovědět nemůžou. Musím se obrátit na autoritu. Když zjistím, že zemřu i já i všichni ostatní, logika mne nutí se ptát dál: "jaký je smysl tohoto života?". A stejně jako předtím, smysly a mysl mi nemohou dát jistou odpověď. Jedině šabda má takovou autoritu.

Anumána nám může pomoci vytvořit pro víru ve světy jiné než je náš logickou základnu, stejně jako i kvantová fyzika. Ale logika samotná nás nemůže dovést ke zcela jisté realizaci jiných světů dokonce i pouze v jiné hmotné dimenzi, nemluvě o jistých realizacích transcendentálních světů v dimenzi duchovní (Vaikuntha). Duchovní dimenze je zcela evidentní jedině skrze medium šabdy, čistého védského zvuku přenášeného Krišnou a Jeho autorizovanými představiteli.

Na druhé straně není šabdou zvuk vyřčený někým, kdo nemá zcela evidentní autoritu, kdo se neodkazuje na Krišnu, a kdo odvozuje autoritu z pratyakši a anumány. Takový důkaz ipse dixit potvrzuje pouze nejistotu. Ale to je též částí poznání. Aby tedy bylo odlišeno jisté od nejistého, musí být to druhé doloženo příkladem. Z důvodu demonstrace nejistoty hmotného poznání jsou tedy v této knize citovány mnohé (pardon) "světské autority".

Problémy zcela evidentní logiky

Ale nejsou snad stoupenci védské filozofie příliš svázáni vírou, když jako důkaz jistého poznání citují šabdu? Může být vůbec něco pochybnějšího, než je odvolání se na nějaký druh zcela evidentní autority? Ano: deklamování principu zcela evidentní autority. O zcela evidentní

autoritě nemohu pochybovat z důvodu, že moje pochybnost znamená přijetí předpokládané zcela evidentní autority — jmenovitě pochybnosti samotné (anumána).

Ústředním tématem filozofie Descarta je takzvaný Karteziánský princip, tj. že mysl může odkazem na sebe samu dospět k fundamentálním jistotám existence: existuji já, existuje Bůh, a geometrická logika má vyšší hodnotu než všechny ostatní druhy poznání. Dnes je ve filozofii módou Descartovy argumenty pro existenci duše a Boha zavrhouvat. Moderní filozofové zdůrazňují, že tato logika byla jen dědictvím jeho křesťanské výchovy. Přesto však základní myšlenka Karteziánského principu, že mysl by měla být vlastní autoritou v rozhodování o tom, co pravda je a co není, je na Západě značně prominentní. Je-li možné pravduo všem poznat jedině pomocí systematického pochybování myslí, pak skutečně de omnibus est dubitandum, "pochybovat je vše". Ale co lze s jistotou poznat za přispění samotné pochyby?

Descartes se pokusil dokázat, že pochyba tvoří zcela evidentní jistotu tak, že položil rovnítko mezi myšlenku ("Myslím") a vlastní já ("tedy jsem"). Pro křesťana jakým Descartes byl, znamenalo "jsem" jsem věčná duše, myšlením odlišná od hmoty. Toto pochopení nonfyzikální identity tvořilo základ jeho jistoty a na tomto základu vy myslel svoje "nepochybné" karteziánství. Ale co jeho maxima skutečně říká, je: "myslím teď a proto existuji teď". Já nemyslí stále. Někdy je totálně nevědomé, jako kupříkladu při bezesném spánku. Pokud je myšlení přirozeností já, a myšlení neexistuje vždy, pak z toho plyne že já neexistuje vždy. "Myslím, tedy jsem." není o nic více či méně správným tvrzením než výrok: "Spím, tedy nejsem." Anumána tedy neprokazuje odkazem na sebe samu jistý základ věčné existence — avšak ani jistý základ neexistence.

Druhým problémem je, že zcela evidentní logika vede k paradoxu. Každý, kdo pravidelně používá počítač, jistě zakusil "zablokování", kdy se počítač dostane do nějaké funkce a nemůže vykonávat další příkazy. Jediným východiskem je rezetovat systém. "Zablokování" nastane tehdy, když se počítač dostane do logické smyčky, která se odkazuje sama na sebe. Stejně tak se naše myslí dostanou do logické smyčky, když zvážíme ústřední bod Descartovy filozofie: pochybnost je vše. Je-li výrok pravdivý, je nepravdivý, neboť připustíme-li, že pochybnost je vše, pak nenechává na pochybách o tom, co je vše. Není-li však pravdivý, pak zároveň pravdivý je, neboť nepravdivost výroku přivádí k další pochybnosti o všem. A zde znova: je-li pravdivý, není pravdivý; je-li však nepravdivý, je pravdivý ... a tak dál dokola. Z této smyčky není úniku, neboť logika výroku se odkazuje pouze na sebe. To velice silně vyvolává názor, že má-li být logika smysluplná, musí být vedena pravdou, která je mimo, stejně jako "zablokování" musí být rezetováním odstraněno operátorem, který není součástí počítače. Pravda je tedy něco mimo anumánu.

Třetím problémem je, že samotný Descartes nemohl uvést princip zcela evidentní anumány do praxe. Experimenty, kterými se snažil ověřit své teorie, prováděl tak, že se za účelem potvrzení anumány uchyloval k pozorování (pratyakše).

Nejsem mysl

Descartův úmysl byl zbožný. Svým maximem "Myslím, tedy jsem" nabídl každému jednoduchou metodu seberealizace, o které předpokládal, že potvrzuje naši duchovní identitu.

Předpokládal, že jeho metoda logické analýzy postaví náboženství na racionální základy. Metoda ale k seberealizaci nevede, neboť ztotožňuje duši s myslí.

Védská šabda odhaluje pravdy, které jsou pro mysl, odkazuje-li se sama na sebe, nezjistitelné. Jednou takovou pravdou je, že mysl je subtilní hmotné pokrytí vědomí, něco jako kouř, který zakrývá ne zcela čistě hořící oheň. Oheň lze přirovnat k duši, neboť vyzařuje světlo, jako duše vědomí. Oheň, který nehoří čistě, je jako duše v máyi, stavu zapomnění na Krišnu neboli Boha. Z duše v máyi povstává mysl jako kouř z ohně. Kouř a oheň jsou si velice blízké, mají však opačné vlastnosti. Oheň dává světlo, kdežto kouř světlo zakrývá.

Mysl se v sanskritu popisuje jako čaňčala, což znamená "nestálá". Někdy je vzhůru, někdy spí. Někdy je ve stavu bezesného spánku. Když je světlo poznání sebe sama zakryto, pak stav bdění, snění a hlubokého spánku matou vědomí. Proto činíme taková falešná tvrzení jako "já si myslím", "minulou noc jsem snil", "byl jsem v bez vědomí", atd. Mezitím však oheň já, duše, věčně hoří, neovlivněn tímto mračnem okolo vlastní záře. Nestálá mysl je přemožena dojmy vzbuzovanými vnějšími smysly. Skrze mysl a smysly je pozornost duše zaměřena na neustále se měnící hmotný svět. Toto špatné zaměření vědomí (schopnosti duše) je hnací silou samsára-čakry, cyklu zrození a smrti.

Mysl je dezinformována nedokonalými smysly a takto zmatena jejich nejistými informacemi se dopouští chyb. Myslíme-li si však namyšleně přes tyto skutečnosti, že jsme získali nepochybné poznání, jsme podvedeni. Předpokládejme, že vy a já se na základě matematické logiky podobné té, o které si Descartes myslel, že je zcela nepochybná, shodneme, že "jedna a jedna jsou dvě", je jistá skutečnost. Vytvoříme filozofickou školu "Zcela určitě dvě". Vyzveme všechny ostatní školy, aby dokázaly, že "jedna plus jedna jsou dvě", není jisté tvrzení. Poražení budou muset dát vítězům všechny peníze ze své peněženky mimo jedné bankovky. Člen školy "Jedna na jedné vítězí" tuto výzvu přijme. Kapátkem umístí kapku vody na rovnou skleněnou desku a pak k ní opatrně přikápně ještě jednu. Výsledkem nejsou dvě kapky. Prohrajeme tedy, podvedeni vlastním myšlením a svými smysly. Po tom, co odevzdáme své peníze, mi zbude jeden dolar. Vám zbude desetidolarová bankovka. Spojíme svoje prostředky a ponoříme se do vážné filozofické kontradikce. Moje smysly mi říkají, že máme nyní dvě bankovky, kdežto vaše mysl říká, že máme jedenáct dolarů. Začneme se přít. Já začnu křičet: "Musí se věřit očím. Máme dvě bankovky!" Vy neméně hlasitě odpovíte: "Ne, ne. Věřit je třeba mysli. Máme jedenáct dolarů." Ve vzájemném zavržení zrušíme naši školu.

Můžeme si být jisti šabdou?

Debata o dvou bankovkách není pouhým rozptýlením pro čtenáře unavené epistemologií. Neshody mezi racionalisty (kteří věří své mysli, tj. logice), a empiristy (kteří věří svým očím, tj. smyslům), jsou vyvrcholením pravidelných filozofických polemik již od klasických dob. Pratyakša a anumána jsou jako nehlídané děti, které se perou, kdykoliv není autoritativní rodič pramána, védská šabda, v dohledu.

Jak již bylo zmíněno, dávají teoretičtí fyzikové přednost anumáně před pratyakšou. Pracují na vymyšlení Teorie všeho, matematického vzorce, který vysvětluje vesmír tak stručně, že jej lze nosit na tričku. Je to velice vzrušující, ale nikdo neví, je-li na tom alespoň trochu pravdy:

"Jedna teorie staví na druhé. Nemůžeme uniknout podezření, že stavíme velice pomíjivý domeček z karet."8

Naneštěstí existuje tendence házet védskou šabdu-pramánu do jednoho pytle s autoritou ipse dixit zavrženou Descartem. Proto zůstává mezi intelektuály upřednostňovanou pramánuanumána, ačkoliv není nikdy oproštěna ode všech pochyb. Existují ale tři jednoduchá, standardní sémantická (sémantika je studiem lingvistické komunikace) pravidla, která předkládají metodu, jakou se můžeme sami ujistit, že šabda není jen prázdnými slovy. Tato pravidla, považována v moderním kontextu za "racionální", ve védském kontextu vždy fungovala. Chci-li vědět, je-li výrok autoritativní, měl bych:

- 1) znát význam výroku,
- 2) znát korektní způsob jeho ověření,
- 3) mít dobré důkazy, abych mu mohl věřit.9

K pochopení významu výroku musím přijmout příhodnou disciplínu myšlení. Nemohu například vědět, co je to nondeterministický, polynomiálně-časový celek disciplínou pletení košíků, zahradnictví či frenologií. Příslušnou disciplínou zde je kombinatorika, studium komplexních logických problémů. Podobně, chci-li vědět, co znamená, že šabda je zvukovou reprezentací Krišny, musím přijmout systém disciplíny (paramparu), pomocí které je šabda předávána.

Druhým krokem v ověření výroku šabda je zvukovou inkarnací Krišny je konzultování tří zdrojů šabdy zmíněné paramparou: gurua, šástry a sádhu. Čtu-li tento výrok v šástře, ověřím jej konzultací s guruem a sádhuem. Slyším-li jej od gurua, ověří ho šástra a sádhu, a řekne-li mi tento výrok sádhu, je ověřen šástrou a guruem. A když šástru sám opravdu následuji, pak je ověřen ze srdce Samotným Pánem Krišnou, zdrojem veškerého poznání.

A za třetí: existuje dobrá evidence, díky které mohu věřit, že šabda je zvukovou inkarnací Krišny. Ten, kdo učiní autority ze smyslů a mysli, je jimi poután a proto je omezen nevědomostí o vlastním já. Pro jiné živé bytosti je taková nevědomost o sobě přirozenou; ale u člověka je vadou, jejímž výsledkem je nedokonalost. Zvuk ipse dixit nemá schopnost osvobodit já z nebezpečných požadavků mysli a smyslů. Šabda, která je pochopena a ověřena skrze dvě předchozí pravidla, změní naslouchajícího tak, jak toho není zvuk ipse dixit schopen. Šríla Prabhupáda v Bhagavad-gítě takové, jaká je píše:

Cestou k osvobození je dokonalé poznání, které přijmeme od Nejvyšší Osobnosti Božství.10

Osvobození vědomí zpod diktátu mysli a smyslů, a od nevědomosti a hříchu, je zcela evidentní na oddaných, kteří se takovou cestou vydávají. Přímá zkušenost očisťující síly šabdy přesvědčí oddaného o její autoritě. Na konci této cesty k osvobození, cesty naslouchání védské šabdě, se Samotný Krišna osobně zjeví jako Absolutní Poznání, Absolutní Znalec a Absolutní Objekt Poznání. Tento stav plné realizace pravdy se nazývá vědomí Krišny.

Na závěr úvodu musíme konstatovat, že zůstává nezodpovězeno ještě několik otázek: Jakým způsobem vede šabdapratyakšu a anumánu? Jak šabda přímo odkrývá transcendentální světy duchovní dimenze? Těmito a dalšími problémy se zabýváme v následujících kapitolách.

Poznámky

1. Citováno Kitty Fergusonovou v knize *The Fire in the Equations (Rovnice v plameni)*, 1994, s. 253-254.
2. Ayer, A. J.: *The Problem of Knowledge (Problém poznání)*, 1956, s. 45.
3. Descartes, René: *Rule for the Direction of the Mind (Pravidlo pro usměrnění mysli)*.
4. Davies, Paul: *The Mind of God (Mysl Boha)*, 1992, s. 166.
5. Davies, Paul: *Other Worlds (Jiné světy)*, 1988, s. 67.
6. Davies, Paul: *Other Worlds (Jiné světy)*, 1988, s. 137.
7. Opravdu reprezentuje profesorův názor moderní vědu? Nemají snad vědci mnohem rozumnější argumenty ustanovující logiku za autoritativní důkaz? Ve své knize *The Fire in the Equations (Rovnice v plameni)*, na s. 21, cituje Kitty Fergusonová Stephena Hawkinga, který říká, že kvantová teorie je o tom, "co nevíme a nemůžeme předvídat". Fergusonová dále poznamenává: "Všeobecným názorem je, že ve vědě nelze nikdy nic dokázat." (s. 26).

O tom, čemu říkal "poznání vesmíru jako celku", psal matematik a filozof Bertrand Russell (1872-1970): "Předpokládané důkazy, že na základě logiky musí taková a taková věc existovat a zase jiná existovat nemůže, nemohou nepodlehnout kritickému šetření." (*Problems of Philosophy (Problémy filozofie)*, 1912, s. 82) Přesto však musí studenti na celém světě dělat zkoušky z teorií, o kterých samotní vědci připouštějí, že nejsou dokázané. Proč? Odpověď je, že teorie je přijata ne na základě důkazu její správnosti, ale na základě toho, že ještě nikdo nedokázal její nesprávnost. "To nejlepší, co může každý o teorii říci je, že ještě nikdo nedokázal, že je nepravdivá." (Fergusonová, s. 26) Tento princip tvoří základ moderního vědeckého poznání.

Ironií přitom je, že stejný princip je v klasické filozofii považován za chybu— argumentum ad ignorantum, chyba argumentu z nevědomosti. Argument, který tvrdí, že je něco pravda, jelikož nikdo nedokázal, že to pravda není, nebo že je něco nepravda, protože nikdo nedokázal, že to pravda je, je nesprávný.

8. Fergusonová, Kitty: *The Fire in the Equations (Rovnice v plameni)*, 1994, s. 65.
9. Wilson, John: *Language and the Pursuit of Truth (Jazyk a hledání pravdy)*, 1960, s. 76.
10. Šríla Prabhupáda: *Bhagavad-gita As It Is (Bhagavad-gítá taková, jaká je)*, kapitola 4, text 36, výklad.